

Metody probabilistyczne i statystyka - wykład dziewiąty¹

dr Jarosław Kotowicz

Instytut Informatyki Uniwersytet w Białymstoku

23 kwietnia 2020r.

¹©J.Kotowicz, 2020

Spis treści

1 Charakterystyki liczbowe struktury zbiorowości c.d.

- Miary położenia c.d.
- Miary zmienności
- Miary asymetrii
- Miary koncentracji

2 Próba losowa. Statystyka z próby. Rozkłady klasycznych statystyk z próby.

- Rozkład średniej dla populacji o rozkładzie normalnym
- Rozkład różnicy średnich
- Rozkład wariancji
- Rozkład ilorazu wariancji
- Rozkłady graniczne statystyk

Wszechstronna analiza struktury

Na wszechstronną analizę struktury składają się cztery zagadnienia

- 1 analiza tendencji centralnej (średniego poziomu cechy),
- 2 analiza zróżnicowania,
- 3 analiza asymetrii,
- 4 analiza koncentracji.

Parametry statystyczne i ich podział. I

Analiza danych statystycznych prowadzi do przedstawienia wyników badań za pomocą charakterystyk liczbowych zwanych parametrami statystycznymi.

Podział parametrów statystycznych

- 1 miary położenia,
- 2 miary zmienności (rozproszenia, dyspersji, zróżnicowania),
- 3 miary asymetrii (skośności),
- 4 miary koncentracji (spłaszczenia).

Parametry statystyczne i ich podział. II

Uwaga 1

- *Miary położenia wyznaczają przeciętną wartość cechy statystycznej.*
- *Miary zmienności wyznaczają siłę zróżnicowania wartości cechy statystycznej. Pozwalają określić jakie jest zróżnicowanie wartości cechy statystycznej w zbiorze obserwacji (jak mocno „rozproszone” są poszczególne obserwacje).*
- *Miary asymetrii wyznaczają siłę skupienia wartości cechy statystycznej bliżej dolnej lub górnej granicy zbioru wartości.*
- *Miary koncentracji wyznaczają siłę skupienia wartości cechy statystycznej wokół wartości przeciętnej.*

Pozycyjne miary położenia. I

Definicja 1

Kwartył i -ty ($i = 1, 2, 3$), jest to wartość cechy statystycznej, dzieląca zbiór obserwacji na dwie części w następujący sposób: w pierwszym zbiorze o liczebności równej co najmniej $\frac{i}{4}$ wszystkich obserwacji znajdują się obserwacje, których wartości nie przekraczają wartości i -tego kwartyła, a w drugim, o liczebności co najmniej $\frac{4-i}{4}$, mamy obserwacje, których wartości są co najmniej równe wartości i -tego kwartyła.

Uwaga 2

Kwartył drugi, to mediana.

Możliwe są co najmniej dwa sposoby wyznaczania kwartyli dla szeregu szczegółowego

Pozycyjne miary położenia. II

- 1 Zbiorowość dzielimy na dwie części. W pierwszej są te jednostki których cechy przyjmują wartości mniejsze niż mediana, a w drugiej pozostałe i dla nich wyznaczamy mediany, które będą odpowiednio kwartylem pierwszym Q_1 i trzecim Q_3 .
- 2 Stosujemy następujące wzory

Pozycyjne miary położenia. III

$$Q_1 := \begin{cases} \frac{1}{2} \left(x_{\frac{n}{4}} + x_{\frac{n}{4}+1} \right) & \text{dla } n \in \{m \in \mathbb{N} : 4|m\} \\ x_{\frac{n+1}{4}} & \text{dla } n \in \{m \in \mathbb{N} : 4|m+1\} \\ x_{\frac{n}{4} + \frac{1}{2}} & \text{dla } n \in \{m \in \mathbb{N} : 4|m+2\} \\ \frac{1}{2} \left(x_{\frac{n+1}{4} - \frac{1}{2}} + x_{\frac{n+1}{4} + \frac{1}{2}} \right) & \text{dla } n \in \{m \in \mathbb{N} : 4|m+3\} \end{cases},$$

$$Q_3 := \begin{cases} \frac{1}{2} \left(x_{\frac{3n}{4}} + x_{\frac{3n}{4}+1} \right) & \text{dla } n \in \{m \in \mathbb{N} : 4|m\} \\ x_{\frac{3(n+1)}{4}} & \text{dla } n \in \{m \in \mathbb{N} : 4|m+1\} \\ x_{\frac{3n}{4} + \frac{1}{2}} & \text{dla } n \in \{m \in \mathbb{N} : 4|m+2\} \\ \frac{1}{2} \left(x_{\frac{3(n+1)}{4} - \frac{1}{2}} + x_{\frac{3(n+1)}{4} + \frac{1}{2}} \right) & \text{dla } n \in \{m \in \mathbb{N} : 4|m+3\} \end{cases}.$$

Pozycyjne miary położenia. IV

Dla kwartyli pierwszego i trzeciego dla szeregu rozdzielczego stosujemy następujące wzór

$$Q_i := x_{0Q_i} + \frac{N_{Q_i} - \sum_{i=1}^{m-1} n_i}{n_m} h_m,$$

gdzie

m – numer klasy, w której znajduje się kwartył Q_i ,

x_{0Q_i} – granica dolna przedziału, w którym znajduje się kwartył Q_i ,

n_m – liczebność przedziału kwartyla Q_i ,

$\sum_{i=1}^{m-1} n_i$ – liczebność skumulowana,

h_m – rozpiętość przedziału kwartyla Q_i ,

Pozycyjne miary położenia. V

N_{Q_i} – pozycja kwartyła Q_i (przyjmujemy $N_{Q_1} = \frac{n}{4}$ i $N_{Q_3} = \frac{3n}{4}$).

Definicja 2

Niech $p \in]0, 1[$. Kwantylem rzędu p jednowymiarowej zmiennej losowej X nazywamy liczbę κ_p taką, że

$$P(\{\omega : X(\omega) \leq \kappa_p\}) \geq p \wedge P(\{\omega : X(\omega) \geq \kappa_p\}) \geq 1 - p. \quad (1)$$

Będziemy korzystać z następujących wzorów interpolacyjnych dla kwantyli dla szeregu rozdzielczego przedziałowego

$$\kappa_p := x_{0p} + \frac{n(p) - n(x_{0p})}{n_p} h_p, \quad (2)$$

gdzie

x_{0p} – granica dolna przedziału, w którym znajduje się kwantyl rzędu p ,

Pozycyjne miary położenia. VI

$n(p)$ – pozycja kwantyla rzędu p (zauważmy, że $n(p) = np$),

$n(x_{0p})$ – liczebność skumulowana dla przedziału poprzedzającego przedział kwantyla rzędu p ,

h_p – rozpiętość przedziału, w którym znajduje się kwantyl rzędu p ,

n_p – liczebność przedziału, w którym znajduje się kwantyl rzędu p .

Podział miary zmienności

- 1 Klasyczne
 - 1 wariancja,
 - 2 odchylenie standardowe,
 - 3 odchylenie przeciętne,
 - 4 współczynnik zmienności Pearsona,
 - 5 typowy obszar zmienności.
- 2 Pozycyjne
 - 1 rozstęp próby,
 - 2 odchylenie ćwiartkowe,
 - 3 współczynnik zmienności,
 - 4 typowy obszar zmienności.

Klasyczne miary zmienności. I

Definicja 3

Wariancję nazywamy liczbę równą

$$s^2 := \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \quad (\text{dla szeregu szczegółowego}),$$

$$s^2 := \frac{1}{n} \sum_{i=1}^k (\dot{x}_i - \bar{x})^2 n_i \quad (\text{dla szeregu rozdzielczego}).$$

Klasyczne miary zmienności. II

Uwaga 3

Wariancję można też zdefiniować następująco:

$$\tilde{s}^2 := \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \quad (\text{dla szeregu szczegółowego}),$$

$$\tilde{s}^2 := \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^k (\dot{x}_i - \bar{x})^2 n_i \quad (\text{dla szeregu rozdzielczego}).$$

- s^2 nazywana jest wariancją populacyjną, \tilde{s}^2 wariancją próbkową².
- Wariancja mierzy średni rozrzut wartości zmiennej losowej od jej wartości średniej.
- Intuicyjnie wariancja utożsamiana jest ze zróżnicowaniem zbiorowości.

Klasyczne miary zmienności. III

Uwaga 4

Odchylenie standardowe i przeciętne opisuje rozrzut wartości zmiennej losowej wokół średniej arytmetycznej.

Definicja 4

Odchylenie standardowe to pierwiastek kwadratowy z wariancji (oznaczamy je s lub \tilde{s} w zależności od tego jak wyznaczamy wariancję). Odchylenie przeciętne definiujemy następująco

$$d := \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n |x_i - \bar{x}| \quad (\text{dla szeregu szczegółowego}),$$

$$d := \frac{1}{n} \sum_{i=1}^k |\dot{x}_i - \bar{x}| n_i \quad (\text{dla szeregu rozdzielczego}).$$

Klasyczne miary zmienności. IV

Definicja 5

Klasycznymi współczynnikami zmienności (Pearsona) (dla $\bar{x} \neq 0$) nazywamy liczbę równą odpowiednio

$$V_s := \frac{s}{\bar{x}}, \quad V_d := \frac{d}{\bar{x}}.$$

Uwaga 5

Typowy obszar zmienności ma największe zastosowanie w przypadku, gdy dane są wyraźnie skupione wokół wartości średniej.

Klasyczny typowy obszar zmienności wyznacza się z wykorzystaniem odchylenia standardowego i odchylenia przeciętnego.

Klasyczne miary zmienności. V

Definicja 6

Typowy obszarem zmienności jest przedział określony warunkiem

- $T_s :=]\bar{x} - s, \bar{x} + s[$ (odpowiednio $]\bar{x} - \tilde{s}, \bar{x} + \tilde{s}[$),
- $T_d :=]\bar{x} - d, \bar{x} + d[$.

²Zobacz pomoc do MS Excela.

Pozycyjne miary zmienności. I

Definicja 7

Pozycyjnym rozstępem próby nazywamy liczbę

$$R := x_{\max} - x_{\min},$$

gdzie $x_{\max} := \max_{i \in \overline{1, n}} x_i$ oraz $x_{\min} := \min_{i \in \overline{1, n}} x_i$.

Definicja 8

Odchyleniem ćwiartkowym nazywamy liczbę

$$Q := \frac{Q_3 - Q_1}{2}.$$

Pozycyjne miary zmienności. II

Definicja 9

Pozycyjnym typowym obszarem zmienności nazywamy następujący przedział

$$T_Q :=] Me - Q, Me + Q[.$$

Definicja 10

Pozycyjnymi współczynnikami zmienności nazywamy liczby równe odpowiednio

$$V_Q := \frac{Q}{Me}, \quad (Me \neq 0) \quad \text{oraz} \quad V_{Q_1, Q_3} := \frac{Q_3 - Q_1}{Q_3 + Q_1}.$$

Uwaga 6

Współczynnik zmienności informuje o sile rozproszenia.

Szeregi symetryczne i o asymetrii. I

Asymetria rozkładu cechy statystycznej oznacza, że elementy zbiorowości statystycznej skupiają się bliżej dolnej albo bliżej górnej granicy tej zbiorowości.

- Jeśli jednostki zbiorowości skupiają się bliżej mniejszych wartości cechy, to mówimy, że asymetria jest prawostronna.
- Jeśli jednostki zbiorowości skupiają się bliżej większych wartości cechy, to mówimy, że asymetria jest lewostronna.

Szereg statystyczny nazywamy symetrycznym, gdy

$$\bar{x} = Me = Mo.$$

Mówimy, że szereg statystyczny ma asymetrię prawostronną, gdy

$$\bar{x} > Me > Mo.$$

Szeregi symetryczne i o asymetrii. II

Mówimy, że szereg statystyczny ma asymetrię lewostronną, gdy

$$\bar{x} < Me < Mo .$$

Podział miar asymetrii

- 1 Klasyczne
 - współczynnik asymetrii,
- 2 Pozycyjne
 - wskaźnik asymetrii,
 - współczynnik asymetrii.
- 3 Mieszane
 - wskaźnik asymetrii,
 - pierwszy współczynnik asymetrii Pearsona,
 - drugi współczynnik asymetrii Pearsona,

Klasyczne miary asymetrii

Trzeci moment centralny

$$\mu_3 := \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^3 \quad (\text{dla szeregu szczegółowego}),$$

$$\mu_3 := \frac{1}{n} \sum_{i=1}^k (\dot{x}_i - \bar{x})^3 n_i \quad (\text{dla szeregu rozdzielczego}).$$

Definicja 11

Klasycznym współczynnikiem asymetrii nazywamy liczbę

$$A := \frac{\mu_3}{s^3}.$$

Pozycyjny miary asymetrii

Definicja 12

Pozycyjnym wskaźnikiem asymetrii nazywamy liczbę

$$W_s^Q := (Q_3 - \text{Me}) - (\text{Me} - Q_1).$$

Pozycyjnym współczynnikiem asymetrii nazywamy liczbę

$$A_Q := \frac{(Q_3 - \text{Me}) - (\text{Me} - Q_1)}{2Q}.$$

Uwaga 7

Pozycyjny współczynnik asymetrii określa kierunek i siłę asymetrii jednostek znajdujących się między pierwszym z trzecim kwartylem.

Mieszane miary asymetrii. I

Definicja 13

Wskaźnikiem asymetrii nazywamy liczbę

$$W_s := \bar{x} - Mo.$$

Mówimy o asymetrii lewostronne (odpowiednio prawostronnej) wtedy, gdy $W_s < 0$ (odpowiednio $W_s > 0$).

Wskaźnik asymetrii określa kierunek asymetrii i nie określa siły.

Mieszane miary asymetrii. II

Definicja 14

Pierwszym współczynnikiem asymetrii Pearsona nazywamy liczbę

$$A_s := \frac{\bar{x} - M_0}{s} \quad \text{oraz} \quad A_d := \frac{\bar{x} - M_0}{d}.$$

Drugim współczynnikiem asymetrii Pearsona nazywamy liczbę

$$W_{s,2} := \frac{\bar{x} - M_e}{s} \quad \text{oraz} \quad W_{d,2} := \frac{\bar{x} - M_e}{d}.$$

Miary koncentracji

- 1 Krzywa Lorenza.
- 2 Klasyczne miary koncentracji
 - 1 współczynnik koncentracji (kurtoza),
 - 2 współczynnik ekscesu,
 - 3 współczynnik Giniego.
- 3 Pozycyjne miary koncentracji
 - 1 współczynnik koncentracji.

Krzywa Lorenza. I

Niech obserwacje z_i , gdzie $i \in \overline{1, n}$ spełniają warunki

$$0 \leq z_1 \leq z_2 \leq \dots \leq z_n,$$

$$\sum_{i=1}^n z_i > 0.$$

Krzywa Lorenza. II

Definicja 15

Krzywą Lorenza odpowiadającą obserwacjom z_i nazywamy łamaną łączącą kolejne punkty (x_i, y_i) ($i \in \overline{0, n}$), gdzie

$$x_0 = y_0 = 0,$$

$$x_k := \frac{k}{n}, \quad y_k := \frac{\sum_{i=1}^k z_i}{\sum_{i=1}^n z_i} \quad k \in \overline{1, n}.$$

Uwaga 8

Krzywa Lorenza jest zawarta w kwadracie jednostkowym, a ponadto łączy dolny lewy wierzchołek kwadratu z górnym prawym.

Klasyczne miary koncentracji. I

Czwarty moment centralny

$$\mu_4 := \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^4 \quad (\text{dla szeregu szczegółowego}),$$

$$\mu_4 := \frac{1}{n} \sum_{i=1}^k (\dot{x}_i - \bar{x})^4 n_i \quad (\text{dla szeregu rozdzielczego}).$$

Definicja 16

Współczynnikiem koncentracji (kurtozą) nazywamy liczbę

$$\gamma_4 := \frac{\mu_4}{(s^2)^2}.$$

Klasyczne miary koncentracji. II

- Przyjmuje się, że zbiorowość statystyczna ma rozkład normalny wtedy, gdy $\gamma_4 = 3$.
- Czwarty moment centralny można też zdefiniować wzorem³

$$\mu'_4 := \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^4 \quad (\text{dla szeregu szczegółowego}),$$

$$\mu'_4 := \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^k (\dot{x}_i - \bar{x})^4 n_i \quad (\text{dla szeregu rozdzielczego}).$$

I przyjmując następującą definicję współczynnika koncentracji

$$\gamma_4 := \frac{\mu'_4}{(\tilde{s}^2)^2}.$$

Klasyczne miary koncentracji. III

Definicja 17

Mówimy, że rozkład cechy w populacji jest leptokurtyczny (wysmukły) wtedy, gdy $\gamma_4 > 3$.

Natomiast, gdy $\gamma_4 < 3$, to o rozkładzie cechy mówimy, że jest platokurtyczny (spłaszczony).

Definicja 18

Liczbę $K := \gamma_4 - 3$ nazywamy współczynnikiem ekscesu.

Uwaga 9

W literaturze czasami współczynnik ekscesu nazywany też jest kurtozą.

Klasyczne miary koncentracji. IV

Definicja 19

Współczynnik Giniego dla obserwacji x_1, \dots, x_n definiujemy następująco

$$G := \frac{\sum_{i,j=1}^n |x_i - x_j|}{n^2 \bar{x}}. \quad (3)$$

Jeżeli obserwacje x_i , dla $i \in \overline{1, n}$, uporządkowane są rosnąco, to współczynnik Giniego wyraża się wzorem

$$G := \frac{\sum_{i=1}^n (2i - n - 1)x_i}{n^2 \bar{x}}.$$

Klasyczne miary koncentracji. V

Uwaga 10

Współczynnik Giniego jest to pole zwarte pomiędzy krzywą Lorenza, a przekątną kwadratu jednostkowego.

³Zobacz [1]

Pozycyjny miary koncentracji

Definicja 20

Pozycyjnym współczynnikiem koncentracji nazywamy liczbę

$$W_s := \frac{D_9 - D_1}{Q_3 - Q_1},$$

gdzie D_i jest i -tym decylem oraz $D_1 = x_{\frac{n}{10}}$, $D_9 = x_{\frac{9n}{10}}$ dla szeregu

szczegółowego i $D_i = x_{0D_i} + \frac{N_{D_i} - \sum_{i=1}^{m-1} n_i}{n_m} h_m$ dla szeregu rozdzielczego, a pozostałe oznaczenia są analogiczne.

Przykład wyznaczania dla szeregu rozdzielczego przedziałowego jego parametrów

Czas obsługi	Liczebność	Liczebność skumulowana	Częstotliwość
0 - 20	3	3	0, 12
20 - 40	9	12	0, 36
40 - 60	6	18	0, 24
60 - 80	5	23	0, 20
80 - 100	2	25	0, 08
Σ	25		1, 00

Dla szeregu rozdzielczego zadanego tablicą mamy

$$Me = \dots$$

$$Me = 40 + (12,5 - 12) \frac{20}{6} = 41,67$$

$$Q_1 = \dots$$

$$Q_1 = 20 + (0,25 - 0,12) \frac{20}{0,36} = 27,2$$

$$Q_2 = \dots$$

$$Q_3 = 60 + (0,75 - 0,72) \frac{20}{0,20} = 63$$

$$Mo = \dots$$

$$Mo = 20 + \frac{9 - 3}{(9 - 3) + (9 - 6)} 20 = 43,3$$

Spis treści

1 Charakterystyki liczbowe struktury zbiorowości c.d.

- Miary położenia c.d.
- Miary zmienności
- Miary asymetrii
- Miary koncentracji

2 Próba losowa. Statystyka z próby. Rozkłady klasycznych statystyk z próby.

- Rozkład średniej dla populacji o rozkładzie normalnym
- Rozkład różnicy średnich
- Rozkład wariancji
- Rozkład ilorazu wariancji
- Rozkłady graniczne statystyk

Próba losowa i realizacja

Definicja 21

Próbą losową prostą (n - elementową) nazywamy ciąg (X_1, \dots, X_n) niezależnych zmiennych losowych o jednakowych rozkładach identycznych takich, jak rozkład cechy statystycznej X w populacji generalnej. Piszemy wtedy $X_1, \dots, X_n \sim_{iid} F_X$, gdzie F_X jest dystrybuantą cechy X .

Uwaga 11

Realizację zmiennych losowych oznaczamy (x_1, \dots, x_n) .

Definicja 22

Przestrzenią próby zmiennej losowej (X_1, \dots, X_n) nazywamy zbiór wszystkich możliwych realizacji (x_1, \dots, x_n) .

Statystyka z próby i rozkład z próby

Definicja 23

Niech $X_1, \dots, X_n \sim_{iid} F_X$ będzie próba losową prostą.

Statystyką z próby nazywamy zmienną losową Z_n będącą pewną funkcją zmiennych losowych X_1, \dots, X_n stanowiących próbę losową tzn.

$$Z_n = f(X_1, \dots, X_n).$$

Niech $Z_n = f(X_1, \dots, X_n)$ będzie statystyką z próby.

Rozkładem z próby nazywamy rozkład statystyki z próby Z_n .

Przykłady statystyk z próby. I

Niech $X_1, \dots, X_n \sim_{iid} F_X$ będzie próba losową prostą.

Definicja 24

Średnią z próby definiujemy jako

$$\bar{X}_{(n)} := \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i.$$

Uwaga 12

- 1 *Jeżeli wiadomo ile wynosi liczebność próby indeks liczebności prób w statystyka będziemy opuszczać.*
- 2 *W dalszych rozważaniach, o ile nie będzie to powiedziane inaczej, rozważamy próbę losową prostą n elementową.*
- 3 *Przy powyższych ustaleniach średnią z próby oznaczать będziemy \bar{X} .*

Przykłady statystyk z próby. II

Definicja 25

Wariancję z próby definiujemy jednym ze wzorów

$$S^2 := \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2, \quad (4)$$

$$\tilde{S}^2 := \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2, \quad (5)$$

$$\dot{S}^2 := \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (X_i - m)^2, \quad \text{gdy znane jest } m. \quad (6)$$

Przykłady statystyk z próby. III

Stwierdzenie 1

Zauważmy, że zachodzi zależność

$$S^2 = \frac{n-1}{n} \check{S}^2.$$

Uwaga 13

W przypadku małych prób przy ustalonym n dla statystyki z próby otrzymujemy tzw. rozkład dokładny statystyki.

W przypadku dużych prób dla statystyki z próby otrzymujemy rozkład graniczny statystyki, o ile oczywiście istnieje.

Wprowadzenie do rozkładów z próby.

W trzech pierwszych sekcjach będziemy rozpatrywać populację generalną lub dwie populacje, w której cecha statystyczna ma rozkład normalny, a wnioskować będziemy o klasycznych statystykach z próby – średniej i wariancji.

Ponadto będziemy w nich rozpatrywać rozkłady dokładne statystyk z próby.

Rozkład średniej dla populacji normalnej ze znanym σ . I

Niech cecha w populacji generalnej ma rozkład normalny $\mathcal{N}(m, \sigma)$.
Założmy, że danymi wartościami oczekiwaną i odchyleniem standardowym.
Pobieramy losowo próbę prostą X_1, \dots, X_n .

Lemat 1

Dla średniej arytmetycznej z próby \bar{X} przy znanym odchyleniu standardowym mamy $E(\bar{X}) = m$ oraz $D^2(\bar{X}) = \frac{\sigma^2}{n}$.

Twierdzenie 1

Średnia arytmetyczna z próby ma rozkład normalny $\mathcal{N}(m, \frac{\sigma}{\sqrt{n}})$.

Rozkład średniej dla populacji normalnej ze znanym σ . II

Przykład 1 ([1, Przkład 8.2])

Przypuśćmy, że rozkład pewnej cech w populacji jest rozkładem $\mathcal{N}(50,3)$. Rozważmy próbę 9-cio elementową. Wyznamy

- 1 rozkład średniej z próby,
- 2 prawdopodobieństwo zdarzenia polegającego na tym, że średnia w tej próbie będzie większa niż 52.

Mamy $\bar{X} \sim \mathcal{N}(50, 1)$, gdyż w tym wypadku $\frac{\sigma^2}{n} = \frac{9}{9} = 1$ oraz

$$\begin{aligned} P(\{\bar{X} > 52\}) &= P\left(\left\{\frac{\bar{X} - 50}{1} > \frac{52 - 50}{1}\right\}\right) \\ &= P\left(\left\{\frac{\bar{X} - 50}{1} > 2\right\}\right) \\ &= 1 - \Phi(2) = 1 - 0,97725 = 0,02275. \end{aligned}$$

Rozkład średniej dla populacji normalnej ze znanym σ . III

Można ostatni wynik interpretować, że na 100000 przypadków w 2275 przypadkach średnia będzie przekraczać 52.

Rozkład średniej dla populacji normalnej z nieznanymi m i σ .

Niech cecha w populacji generalnej ma rozkład normalny $\mathcal{N}(m, \sigma)$.
Założmy, że nieznaną są wartość oczekiwana i odchylenie standardowe.
Pobieramy losowo próbę prostą $X_1, \dots, X_n \sim_{iid} \mathcal{N}(m, \sigma)$.

Uwaga 14

Jeżeli nie znamy parametrów tj. m i σ , to nie możemy wyznaczyć parametrów rozkładów średniej z próby \bar{X} .

Rozkład średniej dla populacji normalnej z nieznanymi m i σ . II

Definicja 26

Statystykę z próby dla rozkładu średniej z populacji normalnej z nieznanymi parametrami średnią i odchyleniem standardowym definiujemy wzorem

$$T := \frac{\bar{X} - m}{S} \sqrt{n-1},$$

gdzie $S = \sqrt{S^2}$, a S^2 jest wariancją z próby.

Lemat 2

Statystyka z próby może też być zapisana w postaci

$$T := \frac{\bar{X} - m}{\tilde{S}} \sqrt{n}.$$

Rozkład średniej dla populacji normalnej z nieznanymi m i σ . III

Twierdzenie 2

Mamy $T \sim t(n - 1)$ i rozkład T jest niezależny od σ .

- 1 W tablicach statystycznych dla rozkładu t -Studenta podawane jest liczba $t_{\alpha, \nu}$, gdzie α jest ustalona liczbą z odcinka $]0, 1[$, a ν jest liczbą stopni swobody. Liczba $t_{\alpha, \nu}$ wyznaczana jest z zależności

$$P(\{|T| \geq t_{\alpha, \nu}\}) = \alpha.$$

Ponadto zachodzi wtedy zależność

$$P(\{T \geq t_{\alpha, \nu}\}) = P(\{-t_{\alpha, \nu} \leq T\}) = \frac{\alpha}{2}.$$

- 2 Gdy liczba stopni swobody zbiega do nieskończoności, to rozkład t -Studenta zbiega do rozkładu normalnego standardowego.

Rozkład średniej dla populacji normalnej z nieznanymi m i σ . IV

- 3 Na ćwiczeniach rachunkowych przyjmujemy, że gdy liczba stopni swobody jest większa niż 30, to rozkład t -Studenta zastępujemy standardowym rozkładem normalnym.

Rozkład średniej dla populacji normalnej z nieznanym σ , ale znaną wartością oczekiwaną. I

W tym przypadku wykorzystujemy statystykę

$$T := \frac{\bar{X} - m}{\hat{S}} \sqrt{n}.$$

Twierdzenie 3

Rozkład T jest rozkładem t -Studenta o n stopniach swobody.

Przykład 2 ([2, Przykład 7.3])

W populacji o rozkładzie normalnym $\mathcal{N}(12, \sigma)$ wylosowano pobrano próbkę 9-cio elementową. Wyznamy prawdopodobieństwo, że średnia będzie większa od 11,5, jeżeli wiadomo, że odchylenie standardowe w próbie wynosi 1,5?

Rozkład średniej dla populacji normalnej z nieznanym σ , ale znaną wartością oczekiwaną. II

$$\begin{aligned}P(\{\bar{X} > 11,5\}) &= P\left(\left\{\frac{\bar{X} - 12}{1,5} \cdot 3 > \frac{11,5 - 12}{1,5} \cdot 3\right\}\right) \\&= P\left(\left\{\frac{\bar{X} - 12}{1,5} \cdot 3 > -1\right\}\right) \\&= P(\{T > -1\}) = 1 - P(\{T < 1\}) \\&\approx 1 - P(\{T < 1,1\}) = 1 - \frac{0,3}{2} = 0,85.\end{aligned}$$

Wynik dokładny to 0,8282818.

Motywacja

Uwaga 15 (Przyczyna liczenia rozkładów różnic średnich)

Rozkład różnicy średnich stosuje się w praktyce w celu porównania średnich arytmetycznych obliczonych na podstawie dwóch niezależnych prób pochodzących z dwóch różnych populacji.

Rozkład różnicy średnich dla dwóch populacji normalnych ze znanymi odchyleniami standardowymi. I

Dane są dwie populacje generalne mające rozkłady normalny $\mathcal{N}(m_1, \sigma_1)$ i $\mathcal{N}(m_2, \sigma_2)$. Pobieramy losowe próby proste n_1 elementową i n_2 elementową.

Wtedy za statystykę z próby przyjmujemy różnicę średnich arytmetycznych z próby

$$\bar{X}^{(1)} - \bar{X}^{(2)}.$$

Twierdzenie 4

Rozkład różnicy średnich arytmetycznych z próby jest rozkładem normalny z parametrami $m_1 - m_2$ i $\sqrt{\frac{\sigma_1^2}{n_1} + \frac{\sigma_2^2}{n_2}}$ tj. $\mathcal{N}\left(m_1 - m_2, \sqrt{\frac{\sigma_1^2}{n_1} + \frac{\sigma_2^2}{n_2}}\right)$.

Rozkład różnicy średnich dla dwóch populacji normalnych ze znanymi odchyleniami standardowymi. II

Przykład 3 ([1, Przykład 8.3])

Przypuśćmy, że mamy dwie populacje o rozkładach $\mathcal{N}(170, 5)$ i $\mathcal{N}(166, 4)$. Pobieramy losowo i niezależnie próby ośmioelementową (pierwsza populacja) i dziesięcio elementową (druga populacja). Jak należy interpretować prawdopodobieństwo zdarzenia polegającego na tym, że średnia wyników dla próby 10-cio elementowej jest większa od średniej wyników dla próby 8-mio elementowej.

Przyjmując standardowe oznaczenia $\bar{X}^{(1)}$ i $\bar{X}^{(2)}$ mamy $\bar{X}^{(1)} - \bar{X}^{(2)}$ ma rozkład normalny

$$\mathcal{N}\left(170 - 166, \sqrt{\frac{25}{8} + \frac{16}{10}}\right) = \mathcal{N}\left(4, \frac{3}{2}\sqrt{\frac{21}{10}}\right).$$

Rozkład różnicy średnich dla dwóch populacji normalnych ze znanymi odchyleniami standardowymi. III

Licząc prawdopodobieństwo mamy

$$\begin{aligned}P(\{\bar{X}^{(2)} > \bar{X}^{(1)}\}) &= P\left(\left\{\frac{\bar{X}^{(1)} - \bar{X}^{(2)} - 4}{\frac{3}{2}\sqrt{\frac{21}{10}}} < \frac{0 - 4}{\frac{3}{2}\sqrt{\frac{21}{10}}}\right\}\right) \\&= \Phi\left(-\frac{8\sqrt{10}}{3\sqrt{21}}\right) = 1 - \Phi\left(\frac{8\sqrt{10}}{3\sqrt{21}}\right) \\&= 1 - \Phi(1,84) = 1 - 0,96712 = 0,03288.\end{aligned}$$

Ostatni wynik interpretujemy, że na 100000 przypadków w 3288 przypadkach średnia z 10-cio elementowej próby z drugiej populacji jest większa niż średnia z 8-mio elementowej z pierwszej populacji.

Rozkład różnicy średnich dla dwóch populacji normalnych z nieznanymi, ale jednakowymi odchyleniami standardowymi. I

Dane są dwie populacje generalne mające rozkłady normalny $\mathcal{N}(m_1, \sigma)$ i $\mathcal{N}(m_2, \sigma)$.

Pobieramy losowo próby proste n_1 elementową z pierwszej populacji i n_2 elementową z drugiej. Wtedy za statystykę z próby przyjmujemy

$$T := \frac{\bar{X}^{(1)} - \bar{X}^{(2)} - (m_1 - m_2)}{\sqrt{S_p^2 \left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right)}},$$

gdzie $S_p^2 = \frac{n_1 S_1^2 + n_2 S_2^2}{n_1 + n_2 - 2}$, a S_i^2 jest wariancją z próby dla $i = 1, 2$.

Rozkład różnicy średnich dla dwóch populacji normalnych z nieznanymi, ale jednakowymi odchyleniami standardowymi. II

Twierdzenie 5

Rozkład ten jest rozkładem t-Studenta o $n_1 + n_2 - 2$ stopniach swobody.

Uwaga 16

Zauważmy, że wariancja połączonej $S_p^2 = \frac{n_1 S_1^2 + n_2 S_2^2}{n_1 + n_2 - 2}$ można wyrazić wzorem

$$S_p^2 = \frac{(n_1 - 1)\tilde{S}_1^2 + (n_2 - 1)\tilde{S}_2^2}{n_1 + n_2 - 2}.$$

Rozkład wariancji w populacji normalnej. I

Dana jest populacja o rozkładzie cechy $\mathcal{N}(m, \sigma)$. Pobieramy losową n elementową próbę (X_1, \dots, X_n) .

O wariancji σ^2 populacji generalnej wnioskujemy w oparciu o statystykę próbkową

$$\xi_n := \frac{nS^2}{\sigma^2}.$$

Twierdzenie 6

Mamy $\xi_n \sim \chi^2(n - 1)$.

Rozkład wariancji w populacji normalnej. II

Wniosek 1

Prawdziwe są następujące równości:

- 1 $\xi_n = \frac{(n-1)\tilde{S}^2}{\sigma^2},$
- 2 $E(\xi_n) = n - 1$ oraz $D^2(\xi_n) = 2(n - 1),$
- 3 $E(\tilde{S}^2) = \sigma^2$ oraz $D^2(\tilde{S}^2) = \frac{2\sigma^4}{n-1},$
- 4 $E(S^2) = \frac{n-1}{n}\sigma^2$ oraz $D^2(S^2) = \frac{2(n-1)\sigma^4}{n^2}.$

Rozkład wariancji w populacji normalnej ze znaną wartością oczekiwaną

O wariancji σ^2 populacji generalnej wnioskujemy w oparciu o statystykę

$$\xi_n := \frac{n\hat{S}^2}{\sigma^2}.$$

Twierdzenie 7

Statystyka ξ_n ma rozkład chi-kwadrat o n stopniach swobody.

Rozkład ilorazu wariancji. I

Dane są dwie niezależne populacje o normalnym rozkładzie cechy statystycznej o dowolnych wartościach oczekiwanych oraz wariancjach równych odpowiednio σ_1^2 i σ_2^2 . Pobieramy niezależnie z każdej populacji próby o liczebnościach równych n_1 i n_2 i budujemy statystyki S_1^2 oraz S_2^2 .

O ilorazie wariancji będziemy wnioskować na podstawie statystyki

$$F := \frac{\frac{n_1 S_1^2}{\sigma_1^2 (n_1 - 1)}}{\frac{n_2 S_2^2}{\sigma_2^2 (n_2 - 1)}} \equiv \frac{\tilde{S}_1^2}{\tilde{S}_2^2}.$$

Twierdzenie 8

Statystyka F ma rozkład Fishera-Snedecora z liczbą stopni swobody licznika $n_1 - 1$ i liczbą stopni swobody mianownika $n_2 - 1$.

Rozkład ilorazu wariancji. II

Wniosek 2

Wartość oczekiwana statystyki F istnieje dla $n_2 > 3$ i wynosi $E(F) = \frac{n_2-1}{n_2-3}$, natomiast wariancja istnieje dla $n_2 > 5$ i wynosi

$$D^2(F) = \frac{2(n_2-1)^2(n_1+n_2-4)}{(n_1-1)(n_2-3)^2(n_2-5)}.$$

O tym co jest w rzeczywistości

Rzeczywistość – populacja nie ma rozkładu normalnego, bądź nie znana jest postać rozkładu.

Praktyka – stosujemy graniczne rozkłady statystyk.

Warunek – duża liczebność próby.

Graniczny rozkład częstości (frakcji). I

X ma rozkład Bernoulliego z parametrami n i p tzn. $X \sim \text{Bin}(n, p)$.

Stosujemy statystykę (częstotliwościową)

$$\Omega := \frac{X}{n}.$$

Uwaga 17

- 1 Zmienną losową Ω nazywamy częstością względną.
- 2 Ponieważ $P(\{\omega : \Omega(\omega) = \frac{k}{n}\}) = P(\{\omega : X(\omega) = k\})$ dla $k \in \overline{0, n}$, więc Ω ma rozkład dwumianowy liczbach $\frac{k}{n}$ dla $k \in \overline{0, n}$.

Graniczny rozkład częstości (frakcji). II

Twierdzenie 9

Mamy $E(\Omega) = p$ oraz $D^2(\Omega) = \frac{p(1-p)}{n}$.

Twierdzenie 10 (Wniosek z twierdzenia Moivre'a-Laplace'a)

Rozkładem granicznym Ω jest rozkład normalny $\mathcal{N}\left(p, \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}}\right)$.

Graniczny rozkład różnicy frakcji.

Zmienne losowe X_1 i X_2 mają rozkład Bernoulliego z parametrami równymi odpowiednio n_1, p_1 i n_2, p_2 . Rozważmy częstości względne Ω_1 i Ω_2 i ich różnice (analizujemy rozkład różnicy frakcji)

$$\Omega_1 - \Omega_2.$$

Twierdzenie 11

Rozkładem granicznym $\Omega_1 - \Omega_2$ jest rozkład normalny

$$\mathcal{N}\left(p_1 - p_2, \sqrt{\frac{p_1(1-p_1)}{n_1} + \frac{p_2(1-p_2)}{n_2}}\right).$$

Graniczny rozkład średniej i różnicy średnich z próby

Zmienna losowa X ma nieznaną rozkład z danymi parametrami: średnią m i odchyleniem standardowym σ .

Twierdzenie 12

Rozkład średniej z n elementowej próby $\bar{X}_{(n)}$ zbiega według rozkładu do rozkładu normalnego $\mathcal{N}\left(m, \frac{\sigma}{\sqrt{n}}\right)$.

Zmienne losowe X_1 i X_2 mają dowolne rozkłady z parametrami m_1, σ_1 i m_2, σ_2 .

Twierdzenie 13

Rozkład różnicy średnich z próby $\bar{X}^{(1)} - \bar{X}^{(2)}$ zbiega do rozkładu normalnego $\mathcal{N}\left(m_1 - m_2, \sqrt{\frac{\sigma_1^2}{n_1} + \frac{\sigma_2^2}{n_2}}\right)$.

Bibliografia

- J. Józwiak i J. Podgórski. *Statystyka od podstaw*. Wyd. 5 zmienione. Warszawa: PWE, 2000.
- St. Ostasiewicz, Z. Rusnak i U. Siedlecka. *Statystyka. Elementy teorii i Zadania*. Wyd. 5 poprawione. Wrocław: Wyd. Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, 2003.